

Cărturari români despre idealul neatîrnării patriei

Cînd Nicolae Bălcescu afirma, cu mai bine de un veac în urmă, că „românii și-au vărsat sîngele... pentru apărarea civilizației și a libertății”¹, el da expresie unui demers istoric obiectiv al poporului român pentru propria sa propășire. Bălcescu nu a fost „doar” istoricul și revoluționarul pașoptist, el fiind deopotrivă și exponentul cel mai reprezentativ al „junei” intelectualități române de atunci, animată de profunde și înalte idealuri patriotice. Prin el și cu el, cărturărimea română — istorici, filosofi, economiști, literați, oameni de știință și de artă, dascăli, publiciști și mulți alții — s-a afirmat în planul realităților naționale ca promotoare activă și partizană hotărîtă a luptei pentru unitate și neatîrnare a poporului român.

De la Grigore Ureche, Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino sau enciclopedistul de faimă europeană, Dimitrie Cantemir, pînă la 1918 — momentul împlinirii depline a dezideratelor de unitate și independență națională — mințile luminate ale neamului, într-o perpetuă autodepășire a condiției lor intelectuale, au impus definitiv conștiinței publice originea daco-romană a neamului, permanența viețuirii lui în vatra străbună, dreptul și nevoia refacerii țării în rotunjimea hotarelor ei tradiționale, precum și a obținerii, cu orice preț, a slobozeniei naționale. Este de la sine înțeles că nu toate și nu totul au fost clare dintr-un început. Au fost necesari ani și decenii de căutări, nu o dată în condiții dramatice, date fiind opreliștile așezate cu „dărnicie” în calea efortului lor de către opresorii străini. Au reușit, totuși, cu prețul unor încrîncenări care și-au cucerit de mult prețuirea și respectul generațiilor ce le-au urmat.

În preajma evenimentelor revoluționare de la 1848, ca un firesc și așteptat rezultat al îndelungatelor strădanii de identificare a căilor și mijloacelor de realizare a unității naționale și de obținere a neatîrnării, intelectualii români găseau întemeiată să aprecieze: „Cu un teritoriu îmbucătățit și împărțit ar fi cu neputință pentru români să se împotrivescă prin ei înșiși puternicelor imperii care îl înconjoară”². În aceste condiții, considerau ca potrivită fuziunea „întregului popor român” într-un stat național unitar și independent. „Avem datoriază să redăm o patrie independentă tuturor membrilor risipiți ai neamului nostru”³ — proclamau ei solemn, cu conștiința că idealul era nu numai posibil, dar și realizabil.

Revoluția de la 1848 din Țările Române, deși înfrîntă prin intervenția armată a imperiilor învecinate, a confirmat, prin forța faptelor, realismul viziunii conducătorilor ei asupra căilor de acțiune, în contextul raporturilor politice externe din acea epocă. Programul revoluției, în care unitatea și independența se situau în prim-planul obiectivelor prioritare ale societății românești, a fost acceptat și recunoscut de mase drept „cartă” fundamentală a aspirațiilor și demersului lor istoric. Era în aceasta o cîntărită evaluare a gândirii înaintate a intelectualității, precum și o încredere, matur acordată, disponibilităților ei mobilizatoare și acționale. Cu un astfel de gir și cu o asemenea responsabilitate, cărturărimea română s-a situat la înălțimea comandamentelor socio-politice din acele vremuri, fiind mereu mai angajată, mai activă, mai dinamică în eforturile pentru împlinirea, cu un ceas mai devreme a dezideratelor vitale ale poporului român. Ea este prezentă pretutindeni, lucrînd cu devoțiune și simț patriotic: în funcții politice și administrative, sprijinind guvernele în eforturile lor constructive care vizau unitatea și independența, fie din interior, fie peste hotare, pe canale diplomatice; în exercițiul îndatoririlor didactice, în cadrul cărora un important rol a fost

¹ N. Bălcescu, *Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpii Rigăi sau Covasna (17, 18, 19 octombrie 1448)*, în N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 86.

² P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ion Cîmpineanu pentru unitatea națională a românilor*, Cluj, 1924, p. 26.

³ *Ibidem*, p. 14.

acordat procesului educațional în spirit patriotic; în publicistică, din care s-au străduit — și au reușit — să facă un instrument eficient de mobilizare a opiniei publice și de afirmare, cu depline temeiuri, a drepturilor legitime ale românilor; în manifestările literar-artistice, înțelese ca mijloace de educație națională și estetică a maselor, prin intermediul imaginilor poetice sau grafice, precum și a celor specifice beletristicii.

Istorici, filosofi, lingviști, juriști, geografi ș.a., într-un unic și cuprinzător front de inițiativă intelectuală, au militat cu frenezie patriotică pentru a da țării „mîntuire de subț stăpînirea streinilor”, cum afirma, cu îndreptățire Nicolae Bălcescu.

Obiectivul independenței, în epoca postrevoluționară, privit în legitimă conexiune cu dezideratul unirii, a dobîndit o remarcabilă consistență materială prin proclamarea lui deschisă în publicații, scrieri beletristice sau cu caracter politic, conferințe, expuneri etc.; prin activizarea maselor de producători, al căror spirit democrat-revoluționar a fost întreținut și stimulat de către numeroși oameni de carte; prin sporirea eforturilor diplomatice ale țării pentru recunoașterea pe plan extern a necesității proclamării independenței de stat a României.

Fundamentul acțiunii politice pentru obținerea neatîrnării — substanțializat în urma unirii Moldovei și Țării Românești în 1859 — l-a constituit dreptul sacru al poporului român asupra propriului său destin, drept încălcăt prin forța armelor de către cotropitorii străini. Strădaniile fruntașilor intelectualității în justificarea actului proclamării independenței au făcut ca, în preajma declanșării războiului din 1877—1878, întreg poporul român să fie pregătît a face față oricărei alternative în tentativa cuceririi neatîrnării, inclusiv pe calea luptei armate.

Un aport care are substanța unei necesare evaluări l-a constituit demersul tinerei mișcări socialiste, afirmată, încă de atunci, ca purtătoare a idealurilor patriotice de unitate și independență. „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența”⁴ — releva „Socialistul”, organ de presă al Cercului socialist din București. Într-adevăr, așa cum afirma gazeta socialistă, românii, după proclamarea unilaterală a independenței de stat la 9 mai 1877, au luat armele pentru a o pecetlui definitiv în istorie. Pe cîmpul de onoare și în spatele lui, acolo unde se lucra pentru susținerea frontului, alături de țărani, muncitori și meseriași, s-au aflat, în primele rînduri și numeroși cărturari, care au făcut fală spiritelor luminate românești de atunci, ea și de mai tîrziu.

Medici, farmaciști și studenți de la Facultatea de medicină, cum au fost Nicole Codreanu, C. Stăncescu, I. Niculescu, Al. Spiroiu, Gh. Sabin — din Vechiul Regat, Nicolae Gancea — din Transilvania, Dionisie Bucevschi — din Bucovina, s-au înrolat voluntari în armata română, făcîndu-și datoria în condiții dintre cele mai dramatice. Alături de oșteni, imortalizîndu-i în scene de neuitat, îi întîlnim și pe artiștii plastici Nicolae Grigorescu, George Demetrescu-Mirea, Sava Henția, Carol Popp de Száthmary.

Cu inima de român au simțit și judecat bravura de arme a confrăților aflați în bătălii la sud de Dunăre și scriitorii, precum și oamenii de știință. Nemuritoare vor rămîne creațiile lui Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Andrei Mureșanu, Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, Al. Odobescu, N. Gane realizate chiar în timpul înclășării cu turcii sau imediat după război, precum și cele datorate lui Iacob Negruzzi, George Coșbuc, Al. Davilla, Al. Macedonski, George Sion, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ioan Nenițescu etc. de mai tîrziu.

Vibrațiile patriotice ale versurilor unor lirici români din timpul acelor evenimente au inspirat pe unii compozitori precum Ciprian Porumbescu, Gh. Scheletți, Titus Cernea, D. Doca, Iacob Mureșianu și alții.

Sugestive sînt, în acest context, afirmațiile lui Frederic Damé, din decembrie 1877, privind motivațiile nebănuitelor deschideri ale literaturii și artei românești din chiar momentul coliziunii armate româno-turce din acel an. Pătrunzînd fenomenul, el îi descifra astfel cauzele: „România amenințată în interesele sale cele mai scumpe, călcată în drepturile sale cele mai netăgăduite, și-a aruncat bătăliioanele voioase dincolo de Dunăre, și după două veacuri de nemișcare, de inerție, ea a avut din nou eroi și martiri...

Cînd inima unui popor tresare, geniul său își desfășoară aripile și-și ia avînt puternic spre sferile eterne ale artei...

⁴ „Socialistul”, anul I, nr. 1, din 26 mai 1877.

Atunci geniul național produce operele sale cele mai frumoase⁵.

Cu rezervele firești asupra așa zisei inerții românești, recunoaștem în rest justetea afirmațiilor istoricului francez, atât de legat sufletește de români.

Stimulată în eforturile ei de cucerire a independenței de stat, națiunea română nu numai că și-a exprimat disponibilitățile ei creatoare, dar, mai mult, a înțeles că nu era departe ziua ca independența să fie dublată și de realizarea mult rîvnitei reîntregiri statale. Și atunci, în acea perioadă de mari sforțări colective, intelectualitatea s-a aflat pe deplin angajată în opera de consolidare a independenței și de apropiere a momentului unificării naționale. Sint de mult cunoscute contribuțiile intelectualilor români la susținerea cauzei naționale din epoca premergătoare Marii Uniri din 1918. Pe plan literar, artistic și științific o pleiadă de cărturari de mare prestigiu ai neamului românesc au folosit orice mijloace și orice prilej de a releva semnificațiile cuceririi independenței, de a sublinia necesitatea înfăptuirii unității național-statale, de a acționa nemijlocit, în consens cu voința întregului popor, pentru unitate și independență. Dezideratul politic al luptei românilor — un „stat puternic, o solidă și viguroasă unitate politică, pătrunsă de convingerea că acesteia României Mari îi este rezervat un mare viitor“, postulată de Mircea Rusu-Sirianu în „Tribuna“ din 3 ianuarie 1914 — a reprezentat referențialul eforturilor concentrice ale intelectualității române din acele vremuri încărcate de neliniști, dar și de nestinse speranțe într-un viitor mai bun al țării.

1918, cu a sa unică izbîndă românească întru împlinirea visului reunirii tuturor fiilor patriei române în hotarele lor strămoșești, încorporează, într-o dimensiune distinctă și într-un înconfundabil orizont de specifice contribuții, aportul de substanță al intelectualilor din întreg spațiul românesc. Marea Unire era expresia dăinuirii de veacuri a voinței de reîntregire și era deopotrivă consecința obiectivă a evoluției istorice a poporului român. „Ceea ce n-au putut realiza domnitorii la timpul respectiv — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au continuat alții: la '48, în '59, în '77, în 1918 și prin voința unanimă a poporului s-a înfăptuit unitatea statului nostru național. Nu a fost rezultatul nici unui tratat de pace, nu a fost voința unei puteri din afară; unirea a fost rezultatul voinței poporului român, dornic de libertate și independență“⁶.

Odată cu Unirea se da o nouă măsură independenței naționale, în sensul extinderii exercițiului ei benefic asupra întregului teritoriu românesc. Consfințite în tratatele de pace postbelice, unitatea națională, independența și suveranitatea României s-au extrapolat în realități de necontestat, în deplină concordanță cu drepturile istorice și aspirațiile națiunii române.

Reconstrucția țării reîntregite, operă de anvergură și de mare complexitate, a chemat la datorie pe toți locuitorii României, fără deosebire de naționalitate. Dezvoltarea remarcabilă a științelor, artelor și literaturii, într-un cuvînt a culturii românești, cu numeroase și originale contribuții la patrimoniul spiritualității universale, a fost răspunsul dorit și așteptat al intelectualilor.

Nu a trecut însă multă vreme de la încheierea primei conflagrații mondiale și spectrul amenințărilor războinice avea să se contureze tot mai pregnant. Protagonistii — Ungaria horthystă, Italia mussoliniană, Japonia militaristă și Germania hitleristă — avansînd doctrine revizioniste și revanșarde, au rupt echilibrul păcii postbelice, promovînd deghizat, apoi fățiș o politică de revizuire teritoriale. Vizată direct, România s-a manifestat în continuare ca un factor de stabilitate, pace și conlucrare internațională, în spiritul orientărilor ei politice tradiționale.

Intr-un glas cu întreaga națiune, intelectualitatea, fără deosebire de naționalitate, s-a manifestat dintr-un început ca adversară hotărîtă a fascismului și revizionismului, aflîndu-se mereu mai angajată în lunga și dramatica bătălie pentru apărarea teritoriului și a ființei naționale a poporului român. Filonul său tradițional — democratic s-a aflat în ireductibilă opoziție cu cele mai grave amenințări la adresa păcii și civilizației omenirii. Stau mărturie acestei poziții zecile de publicații antifasciste („Buletinul de acțiune împotriva fascismului“, „Alte zări“, „Clopotul“, „Ecoul“, „Cuvînt nou“, „Umanitatea“, „Veac nou“, „Indrumarea“, „Lumea nouă“, „Proletarul“, „Népakarat“, „Szekelyföldi Népakarat“, „Raza“, „Horia“, „Atlas“, „Banater Deutsche Zeitung“, „Tempo“ s.a.), editate de intelectuali cu vederi democratice, de comuniști sau simpatizanți ai lor, social-democrați, socialiști unitari etc.; numeroasele organizații de masă, asociații, societăți cu caracter antifascist sau

⁵ Frederic Damé, *Arta în timpul rezelului. Schițe pentru schițe*, Tipografia „Românul“ Carol Göbl, București, 1879, p. 10—11.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura Politică, București, 1969, p. 697—698.

antirăzboinic, precum „Liga drepturilor omului“, „Blocul muncitoresc-țărănesc“, „Comitetul național antirăzboinic“, „Comitetul național antifascist“, „Liga muncii“, „Frontul plugarilor“, „Blocul pentru apărarea libertăților democratice“ și multe altele, care au acționat cu energie și eficiență împotriva pericolului fascist intern și extern, exercitând o largă influență asupra opiniei publice românești; participările la manifestările cu caracter antifascist și antirăzboinic organizate în străinătate, la lupta cu arma în mână a poporului spaniol împotriva franchiștilor și a intervenției Germaniei hitleriste, la mișcările de rezistență din Europa, la sprijinirea diplomatică și materială a popoarelor căzute victimă agresiunii fasciste.

Publicistica antifascistă, ca și manifestările interne și internaționale cu aceeași orientare au fost susținute de nume prestigioase de cărturari români.

Din nefericire pentru România, ca și pentru întreaga omenire, cu toate marile, dramaticele și epocalele bătălii împotriva „ciumei brune“ și a acoțiilor ei, războiul mondial n-a putut fi împiedicat. S-a dovedit și în acei ani de tragică experiență că oamenii de cultură români n-au cedat pasul, numărându-se printre animatorii și susținătorii mișcării de rezistență antifascistă și antihitleristă, în cadrul căreia rolul determinant a revenit Partidului Comunist Român. Nu a fost simplu și deloc ușor. Au fost necesare susținute eforturi, desfășurate în condiții amenințătoare vieții și libertății lor. Au învins totuși, împreună cu întregul popor ai căror fii erau, insurecția victorioasă din august 1944 deschizând calea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

La aniversarea a 108 ani de la proclamarea independenței de stat a României și a patru decenii de la înfrângerea fascismului de către coaliția antifascistă, la care România a avut o importantă contribuție militară, economică și umană, în perspectiva timpului care a trecut, ca și în lumina propriei sale participări la această uriașă încercare de forțe, intelectualitatea română transpare ca fiind animată de cele mai nobile și înălțătoare simțăminte patriotice, profund atașată idealurilor de pace ale umanității.

În strădania noastră de a releva angajarea activă și de substanță a celor mai luminate minți ale neamului la împlinirea și apărarea dezideratelor de unitate națională și independență ale poporului român, ilustrăm acest material cu câteva documente selectate din Arhivele Statului București. Ele sînt redată în ordine cronologică, fie integral, fie în părțile lor esențiale. Nu au fost citate sau utilizate în textul articolului pentru a păstra nealterat propriul lor mesaj, fără alte comentarii.

FLORIAN TĂNĂSESCU

1

1856 ianuarie 19, Iași. Memoriu (fragmente) semnat de Mihail Kogălniceanu prin care solicită anularea interdicției editării publicației „Steaua Dunării“.

La 1840, fiind redactor („)Daciei literare(“) am scris un articol despre voiajul principelui Demidof în Principate, carele după ce i-au încuviințat de Secretarul Statului ce atunci era beizade Iorgu Sutu, i-au și împărțit la abonați. Trii zile în urmă Domnul Mihail Sturza miniindu-se pentru că în acel articol era citat proverbul *peștile de la cap se împute*, și dînd de temeii că *jurnalul meu era nepotrivit cu împrejurările politice ale țării*, adecă că era *în contra Rușilor*, ordona suprimarea foaiei, iar pe mine carele eram odiotantu al său, mă destituă din postul meu [...]

Opinia publică dar rostindu-se în contra poruncei Domnului Sturza, o poruncă ce era de natură de a înăduși presa în care patrioții de atunci vedeau, precum văd și patrioții de acum un puternic accent al dezvoltării naționalității, libertății și progresului principatelor [...] un jurnal care în programul său, și în fiecare linie pentru cele din afară și-au exprimat simpatiile și recunoștința pentru puterile aliate ce pe gloriosul lor steag au înscris: *apărarea driturilor principatelor*, iar în cele din lăuntru au zis zilnic și necônținut respect autonomiei și legalității, care în toate numerile care au apărut și au lăudat orice reformă folositoare, orice faptă națională și generoasă — fie ori din ce parte au venit — care tuturor partizanilor au zis *unire și liniște* un asemenea jurnal n-au putut să aibă tendinți nepotrivite cu împrejurările, oferă dacă guvern ar avé alte priviri decit aceale care

insufleteșc astăzi pre puterile Europei ce se luptă în favoarea noastră, alte scopuri decât acele care formează dorințele întregii nații Românești din principate. Motivul invinovățirii se putea înțelege pînă la 1854 cînd influența rusească exista în țară și cînd protectorii rușești impuneau Domnilor măsuri antinaționale: iar astăzi cînd Europa voește dezvoltarea naționalității și a progresului românilor, acest motiv întrebuițat și de Domnul Mihail Sturza la 1840 este un *anacronism* spre a nu zice mai mult. Numai un guvern neromân ar putea invinovăți o foaie românească care apără unirea și autonomia principatelor, că are o tendință nepotrivită cu împrejurările din lăuntru și din afară.

a D-voastre [...]

M. Kogălniceanu

Iașii

Anul 1856 Gănar 19

Arh. St. București, Fond Kogălniceanu, mapa nr. 1

2

1876 decembrie 13/2 Paris. Scrisoarea (fragment) expedită de N. Nanu în care transmite celor din țară unele ecouri franceze despre pregătirile de război ale României împotriva Imperiului Otoman.

Paris 13/2 Decembrie 1876

Sărut mîinile moșule Neculai,

Pe aici se aude că vă pregătiți grozav de război; mărire și glorie să dea D-nezeu Românilor. Dar Francezii <i> zic că România stă „ca feru cînd e pus între ciocan și ilău“, mi se pare că nu se prea greșesc, ocupîndu-mă cu codu civil și dreptul roman; n-am ce spune politic de pe aici, atîta că Francezii is foarte liniștiți, nici n-au gînd de război; și-au făcut rîndul, acum vin alții între care și Români; să le ajute D-zeu ca steagul Românesc să filfie în Stambul, piața unde a fost ucis C. Brâncoveanu cu familia.

Arh. St. București, fond Zarifopol. Familial, mapa nr. 100.

3

1877 iulie 19. Scrisoare adresată soției de dr. Gh. Sabin de pe frontul din Balcani în care se relevă bravura ostașilor români.

(1)9 J(u)lie 1877

Dragă Marie,

Astăzi sunt douăzeci și una de zile de cînd ne-am despărțit, timp foarte lung pentru noi care eram obișnuiți a fi totdeauna unul lîngă altul. Cu toate astea cauza care m-a determinat la această lungă zăbavă este așa de mare, așa de nobilă încît înaintea ei vom îneca în noi orice sentiment care ne privește pe noi amîndoi. Eu dragă, deși trăiesc rău pre aci, deși sunt departe de tine, de cîte am văzut și cît serviciu am adus acelora care lipsiți de orice încurajare a familiei lor, mă compensează îndestul. Cît ne vom vedea și voi descrie pre larg toate cîte am observat asupra bravilor noștri soldați. A<u> trebuit zilele de durere de doliu ca acestea pentru ca să ne putem cunoaște pre noi înșine și pentru ca să scriem (?) cîtă bravură și cîtă inimă nobilă acopere căciula țaranului nostru. Este destul ca să-ți spui dragă că sunt opt zile <de> cînd am tăietu picioru la un soldat din Vinători, anume Vasile din Ploiești, și care a suferit operațiunea cu un curagiu demn de un Român și în urma operațiunii i-a dat un pahar de vin pe care dînsul l-a luat, s-a uitat la picioru care-i lipsea și l-a băut zicînd: „Să trăiască armata Română“; eu care eram lîngă dînsul l-am privit, m-a<u> înecat lacrimile, văzînd acest brav care rămînea infirm pentru restul vieții sale și care nu avea nici un regret. Scene de acestea am văzut multe.

Mari află dragă că spitalul nostru are 50 paturi și că răniți<i> noștri sunt foarte mulțumiți de îngrijirea care li se dă aci. Eu sunt medicul principal al Spitalului — și ca dame avem pre D-na Roset<t>i și pre bătrâna Cantacuzină. Mai toată ziua o petrecem în spital, glumind și consolind pre acei ce nu știu să precupețească singele lor cind este vorba de Patrie.

Eu dragă cred că peste o săptămână să mă întorc, te voi anunța prin depeșa de ziua plecării mele [...] Dl. Iorgu vei afla că este foarte bine, că a fost în foc, dară n-a fost atins de nici un glonț. De la soldați<i> lui răniți am aflat că nu-i este frică și că a sciut în capul plutonului lui să meargă înainte. Cred că să mă duc să-l văd [...]

Dr. Gh. Sabin

Arh. St. București, fond Nenișor, Familial, mapa nr. 27.

4

<1917>. Carte poștală militară expediată de pe frontul din Moldova de generalul N. Petala în care se relevă eroismul armatei române.

Carte poștală militară

(L.S.)

Armata de operații

Liberă expediere

Doamnei Rosette Petala

La Iași

str. Anastasie Panu, 4

Scumpa mea! Dumnezeu ne-a ocrotit din nou, întărind inima și brațul ostașilor noștri cari la Joia (?) au dat unei divizii bavareze, care năvălise în țară, o lecție strașnică, nu numai că au stîlcit-o, aruncînd-o peste hotar, dar i-au luat întreaga artilerie. Comunicatul nostru extrasobru vorbește și de data asta în mod laconic, dar victoria alor noștri a fost splendidă, ea va înfrîna mîndria nemțească și va ridica curajul și încrederea alor noștri. Am avut norocul în aceste 3 zile glorioase să mă găseșc în capul oastei.

Sus inimile. Vă îmbrățișează pe toți
N. Petala

Arh. St. București, fond generalul N. Petala, mapa nr. 27.

5

1933 februarie 8, Viena. Fragmente din raportul Serviciului de presă al Legației României de la Viena, semnat de Lucian Blaga, în care se relevă atitudinea antirevizionistă a sașilor și șvabilor din Transilvania și Banat.

Legațiunea regală a României

serviciul de presă

nr. 36

Wien, 8 februarie 1933

IV, Prinz Eugenstrasse, 60

Domnule Director

Am onoare a vă comunica următoarele :

Germanii din România față de stat

În conversațiile ce le-am avut cu diverși oameni, despre care știu precis că sînt în situația de a avea asemenea informațiuni deoarece ei umblă anume să se informeze în această direcție, aflu că tineri șvabi din Banat, Ardeal și tineri sași din Ardeal se exprimă față de confrății lor întru limbă din Austria și Germania

— *contra revizionismului unguresc*, adică oricărei propagande pentru o realipire a Transilvaniei sau Banatului la Ungaria. Informatorii mei înșiși constată cu plăcere această atitudine a tineretului german din Banat și Ardeal — ca fiind un simptom îmbucurător al prefacerii sufletești de la generația mai veche la generația mai nouă [...]

Arh. St. București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Serviciul Presă externă, dosar nr. 404/1932, f. 67

6

1933, martie 10, Bruxelles. Raport (fragment) al Serviciului de presă de la Legația României în Belgia privind poziția fermă antirevizionistă a delegaților români la reuniuni cu caracter internațional

[...] Precum am spus în raportul săptăminal, presa a publicat fără comentarii ample, textele pactului Micii Înțelegeri, dar într-o conversație pe care am avut-o cu domnul Ooms, directorul presei din Ministerul Afacerilor Străine, D-șă mi-a spus că această chestiune este urmărită de foarte aproape și cu mare interes, atât la Minister cât și în lumea politică. Noua orientare a Micii Înțelegeri este considerată ca o mare lovitură dată tendinței de revizuire a tratatelor; iar Domnul Holmann, directorul jurnalului „L'Indépendance Belge” a lăudat sistemul, ca singurul ce poate fi adoptat de o țară mică, pentru a-i permite o politică independentă.

La Uniunea internațională a Asociațiilor pentru S.D.N.¹ delegații români au avut o atitudine, pe cât de împăciuitoare, pe atât de fermă, atât în chestiunea traficului de arme cât și a propagandei revizioniste, obținând ralierea Consiliului la punctul de vedere românesc [...]

Arh. St. București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa externă, dosar nr. 121, f. 171.

7

1934 martie 14, București. Fragmente din conferința directorului Institutului de demografie și recensământ, dr. S. Manuilă, intitulată „Securitatea colectivă și revizionismul, România și revizionismul. Considerațiuni etnografice și demografice”.

Prin ciclul de conferințe asupra securității colective și a revizionismului, Institutul social român și-a propus să lumineze toate laturile acestei importante probleme. Unul dintre aspectele importante, și care a determinat actuala așezare a granițelor Europei moderne a fost suprapunerea granițelor politice, limitelor etnice ale diferitelor neamuri. Deci factorul etnografic și cel demografic a exercitat o influență covârșitoare asupra spiritului tratativilor de pace, de pe urma cărora s-a creat noua ordine în Europa.

Acum când s-a pornit o acțiune concentrică împotriva ordinei actuale a Europei, ieșită din Conferința păcii pe temeiul principiilor drepturilor de auto-determinare a popoarelor, se cuvine să luăm în examinare această problemă, pentru a vedea, dacă nu cumva acest principiu este eronat, lipsit de temei sau dacă — după cum se afirmă de revizionisti — acest principiu sacrosanct a fost aplicat în mod nedrept și numai în defavoarea puterilor învinse [...]

Care a fost harta etnografică a românilor în preajma războiului? Populația românească se întindea în afară de granițele țării vechi, în două direcții principale spre Est și spre Vest.

În nici o direcție nu există o linie de demarcație care să separe populația românească de alte neamuri. Nici chiar limitele geografice serioase [...] nu au putut împiedica elementul românesc de a trece pe malurile opuse și a întemeia așezări românești definitive și nici pe elementele neromânești, de a se infiltra în teritoriul actual al României, spre a forma insule de minorități etnice.

¹ Adică Societatea Națiunilor.

Din acest fapt derivă consecința inevitabilă a imposibilității de a se trasa o linie de graniță care să aducă la matcă pe toți românii și să evite încorporarea în România și a populației de alt neam [...]

Linia graniței noastre de Vest este însă aproape matematic suprapusă liniei de demarcație etnică, așa după cum a fost căzută această linie de către toți oamenii politici, unguri și români.

Recent, sociologul maghiar Jászi Oskár a construit o hartă în care delimitarea etnică dintre români și unguri a fost făcută pe baza memoriilor lui Ludovic¹ Kossuth cel mai mare naționalist al rasei maghiare și conducătorul ungarilor din 1848. Această linie coincide aproape matematic cu actuala graniță a țării noastre.

Arh. St. București, fond dr. S. Manuilă, pachetul XII, mapa 102.

8

1934. Copie de pe raportul nr. 9194 al Inspectoratului regional de poliție Chișinău privind editarea, la Paris, a publicației antifasciste „Studentul nou”.

DOMNUL DIRECTOR GENERAL

Avem onoare a înainta spre știință alăturatul ziar intitulat „Studentul nou”, anul I, nr. 1 din 8 aprilie 1934, editat la Paris, organ al studenților români din străinătate.

Acest ziar este de nuanță antifascistă și contra războiului.

Ca, aderenți, dintre profesorii universitari români, au printre alții pe d-nii Dr. C. I. Parhon și Constantinescu-Iași din localitate și vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se comunice dacă acest ziar poate fi lăsat liber.

Inspector general

(ss) Cristea

Arh. St. București, fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa externă, dosar nr. 505, f. 4.

9

1936 februarie 4, Bruxelles. Extras dintr-un raport săptăminal de presă al Serviciului de presă din cadrul Legației României la Bruxelles privind personalitatea ministrului de externe al României, Nicolae Titulescu.

(„) Le Soir („) du II/4/36 [...]

Domnul Titulescu european

România este cunoscută în Occident și toată Europa ca și M.S. Regele și ministrul M.S., Domnul Titulescu.

S-a luat D-lui Titulescu un interview în plină afacere a denunțării Tratatului de la Locarno de nemți și în timpul când D-lui se pregătește să plece la Paris.

Domnul Titulescu cu toată ora gravă a momentului a dat corespondentului toate detaliile cerute. Domnul Titulescu este un european în toată puterea cuvîntului. Acest român, format de la război la școala de la Geneva, înțelege ca nici un altul că Europa este singura realitate la care trebuie să se atașeze. În afară de Europa nu este salvare pentru popoarele ce compun vechiul nostru continent.

Și în cuvîntul Europa — D-lui înțelege și Rusia ca și celelalte state.

De mult timp D-lui s-a forțat să pue un termen deferendului ce separă Moscova de București [...] Pentru Domnul Titulescu, un acord româno-rus, o întărire a Micii Înțelegeri, o legătură cu Înțelegerea Balcanică și grație solidarității ce există între Rusia și Turcia nouă, între Moscova, București și Ankara, sint bazele înseși a(le) păcii.

Dar nu la București, Praga sau la Belgrad se va găsi răspunsul, ci la Londra și Londra¹ și mai cu seamă la Geneva, asupra îngrijorătoarei probleme (a) Europei întregi.

¹ Conform cu originalul.

Arh. St. București, fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa externă, dosar nr. 443/1933, f. 86—87.

10

1939 noiembrie 28. Articol cu caracter antirevizionist semnat de profesorul Nicolae Iorga.

ISTORIA RĂSPUNDE PRETENȚILOR

Să vorbim față, lăsînd la o parte politica struțului cu capu-n nisip.

Ministerul de Externe al Ungariei ni cere, pentru ca relații(le) care ni se spuseseră să sint bune să se „desinfeceteze“, îndeplinirea unor anume „condiții“. Trebuie ca „Bucureștii“ să se puie pe terenul realităților“, „inspirîndu-se de *ideile epocii*“. Astfel „Istoria“ va cădea cu toată greutatea ei asupra României.

Trei lucruri deci, în această tonitruantă somație : „realitățile“, „ideile epocii“ și „greutatea istoriei“.

Ministrului de la Pesta iată ce-i răspunde un istoric :

„Realitățile“ sint imensa majoritate românească în ținuturile de peste munți pe care le stăpînește România, plătindu-le cu opt sute de mii de morminte.

„Ideile epocii“ la oamenii cumînți sint dreptul de a trăi al fiecărui popor pe pămîntul pe care-l muncește.

Iar cum „cade greu istoria“ asupra țărilor o arată întreg procesul de iremediabilă lichidare a Ungariei supranaționale, căreia i-a urmat un Stat național, cu care, ca și cu Ungurii de la noi, dorim a trăi în relații de perfectă omenie, oricît s-ar aluneca în vorbe oameni care-și uită responsabilitatea.

N. Iorga

Arh. St. București, fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa internă, dosar nr. 345, f. 5.

Un dramaturg necunoscut: Nicolae Carageali-Costache

Nicolae Carageali-Costache¹, al șaselea membru al familiei care a dăruit culturii românești un număr însemnat de scriitori și actori², nu este cunoscut astăzi decît ca amănunt biografic al primului reprezentant al acestui filon fertil de artiști și scriitori.

G. Călinescu scria, într-o notă de subsol³, că Nicolae, fiul lui Costache, s-a născut la 17 septembrie 1860, că s-a însurat la 1 februarie 1891 cu Chiriachița Anton Popescu, cu care a avut trei copii, și că a îndeplinit diferite funcții la Administrația Regiei Monopolurilor Statului unde bănuim că, un timp, a fost coleg cu vărul său, Ion Luca, autorul „Scrisorii pierdute“.

În rest, istoriile literare nu fac nici un fel de mențiune, nici măcar pasageră, despre om sau despre încercările sale în domeniul dramaturgiei.

¹ Despre el vezi și Mihai Apostol, *Necunoscutul Caragiale* în „Revista muzeelor și monumentelor“ seria „Muzeu“, nr. 1/1977, p. 94.

² Costache (1815—1877) actor și autor dramatic vestit în epocă ; Iorgu (1826—1894), actor de renume și autor dramatic uitat și aproape necunoscut astăzi ; Ion Luca (1852—1912), marele dramaturg ; Mateiu (1885—1936) autorul „Crailor de Curtea Veche“ și al „Pajerelor“ ; Luca (1893—1921), poetul dispărut prematur, ale cărui „stanțe“ au apărut în volum abia după cincizeci de ani de la moartea sa : Luca I. Caragiale, *Jocul oglinzilor* — versuri publicate și inedite, Edit. Minerva, București, 1972, 271 p.

³ George Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară*, Edit. Tineretului, București, 1966, p. 54.